

ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Ερμηνεία κατ' άρθρο

Άρθρο 62

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΧΡΗΣΤΟΥ

Ηλεκτρονική έκδοση

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΣΠ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΣ, Ξ. ΚΟΝΤΙΑΔΗΣ, Γ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ

Φεβρουάριος 2023

ΣΥΝΤΑΓΜΑ
WATCH.GR

Άρθρο 62

«Όσο διαρκεί η βουλευτική περίοδος, ο βουλευτής δεν διώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε φυλακίζεται ούτε με άλλο τρόπο περιορίζεται χωρίς άδεια του Σώματος. Επίσης δεν διώκεται για πολιτικά εγκλήματα βουλευτής της Βουλής που διαλύθηκε, από τη διάλυσή της και έως την ανακήρυξη των βουλευτών της νέας Βουλής. Η σχετική άδεια δίδεται από τη Βουλή υποχρεωτικά εφόσον η αίτηση της εισαγγελικής αρχής αφορά αδίκημα το οποίο δεν συνδέεται με την άσκηση των καθηκόντων ή την πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή. Η Βουλή, με ευθύνη του Προέδρου της, αποφαινεται υποχρεωτικά σχετικά με το αίτημα μέσα σε τρεις μήνες αφότου η αίτηση του εισαγγελέα για δίωξη διαβιβάστηκε στον Πρόεδρο της Βουλής. Η τρίμηνη προθεσμία αναστέλλεται κατά τη διάρκεια των διακοπών της Βουλής. Δεν απαιτείται άδεια για τα αυτόφωρα κακούργηματα».

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΧΡΗΣΤΟΥ

ΕΙΔΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αλιβιζάτος Ν., Υποκλοπές. Πολιτική και συνταγματική διάσταση, Η Καθημερινή, 07.08.2022· Idem, Τα βαθύτερα αίτια της κακοδαιμονίας, Η Καθημερινή, 20.11.2022· Βαρβιτσιώτης Ι., Η βουλευτική ασυλία: ελληνική και ευρωπαϊκή πραγματικότητα, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2000· Βασσάλου Γ., Βουλευτική ασυλία και αναλογικότητα, ΕφημΔΔ 2018· Βενιζέλος Ευ., Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου, νέα έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2021· Idem, Τα συνταγματικά όρια στην άρση του τηλεφωνικού απορρήτου των πολιτών και των πολιτικών προσώπων για λόγους εθνικής ασφάλειας – Η υπόθεση Ανδρουλάκη, διαθέσιμο στο [link](#), 04.09.2022· Βλαχόπουλος Σπ., Βουλευτής, υπουργός ή πολίτης;, Η Καθημερινή, 25.12.2022· Idem, «Η ποινική ευθύνη των υπουργών», σε: Ακριβοπούλου/Παπαχρήστος (επιμ.), Η πρόκληση της αναθεώρησης του Συντάγματος, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών – ΙΣΤΑΜΕ «Ανδρέας Παπανδρέου», Συνέδριο 25-26.02.2013, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013· Γεραπετρίτης Γ., Παρατηρήσεις στην Τσακλιτζής κατά Ελλάδος, Ποινικά Χρονικά 2007· Γιαννακόπουλος Κ., Αναζητώντας αποτελεσματικότερες εγγυήσεις διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών, διαθέσιμο και στο [link](#), 13.10.2022· Elton GR, *The Parliament of England 1559-1581*, 1986· Griffith G., *Parliamentary Privilege: Use, Misuse, and Proposals for Reform*, Briefing Paper 4/97, NSW Parliamentary Library Research Service· Hardt S., *Parliamentary Immunity. A Comprehensive Study of the Systems of Parliamentary Immunity in the United Kingdom, France, and the Netherlands in a European Context*, Intersentia, Cambridge 2013· Καποτάς Π., Βουλευτική ασυλία: Δημοκρατική επιταγή ή αναγκαίο κακό;, ΕφημΔΔ 2007· Καρα-

Βοκύρης Γ., *Από την πολιτικοποίηση στην εκνομίκευση της θέσης του βουλευτή. Η βουλευτική ασυλία και η θολή σχέση της πολιτικής με το δίκαιο*, ΕφημΔΔ 6/2010· Idem, «Άρθρο 62», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης (επιμ.), *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2017· Κουτσουμπίνης Σ., *Η τροποποίηση του θέρους 2010 του Κανονισμού της Βουλής*, ΘΠΔΔ 2010· Magiera S., «Artikel 47 GG», σε: Sachs (Hrsg.), *GG-Kommentar*, 9^η έκδοση, Beck, München 2021· Μπέης Κ., *Η βουλευτική ασυλία υπό το φως της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Δ 2006· Παντελής Α., *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 5^η έκδοση αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 2019· Παπασπύρου Ν., *Η ισχύς της δημοκρατίας*, Τα Νέα, 12.08.2022· Idem, *Υπουργοί και ισονομία*, Τα Νέα, 21.12.2022· Παραράς Π., *Σύνταγμα 1975 – Corpus II*, άρθρα 51-80, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα Κομοτηνή 1985· *Parliamentary Privilege – First Report, Joint Committee 1997*, UK Parliament· Pieroth B., «Art. 46 GG», σε: Jarass/Pieroth (Hrsg.), 6^η έκδοση, Beck, München 2002· Ράικος Α., *Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Α΄, τεύχος Β΄*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990· Σαράντη Β., *Βουλευτική ασυλία versus δικαίωματος πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Τσακλιτζής/Ελλάδας*, ΔτΑ 38/2008· Σαρίπολος Ν., *Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον*, τόμος Α΄, τρίτη έκδοσις επαυξημένη (1915), πρόλογος Γιώργου Κασσιμάτη, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987· Schulze-Fielitz H., «Art. 46 GG», σε: *GG-Kommentar*, Dreier (Hrsg), Mohr Siebeck, Tübingen 2006· Σπυρόπουλος Φ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, δεύτερη έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2020· Storr S., «Art. 46 GG», σε: von Mangoldt/Klein/Starck, hrsg. von Huber/Voßkuhle, *GG-Kommentar*, Band 2, 7^η έκδοση, Beck, München, 2018· Σωτηρέλης Γ., *Θεσμικές και νομοθετικές προκλήσεις από την υπόθεση των υποκλοπών*, διαθέσιμο στο [link](#), 23.10.2022· Τασόπουλος Γ., *Ο κούφιος πυρήνας του δικαιώματος για το απόρρητο της επικοινωνίας και η εθνική ασφάλεια*, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, τεύχος 3/2022, διαθέσιμο και στο [link](#)· Trute H.-H., «Art. 46 GG», σε: von Münch/Kunig (Hrsg.), *GG-Kommentar*, 7^η έκδοση, Beck, München 2021· Τσάτσος Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Β΄, Οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993· Τσάτσος Δ./Φλογαίτης Σπ./Κοντιάδης Ξ., *Άρση Βουλευτικής Ασυλίας (γνωμοδότηση)*, ΕφημΔΔ 2008· Χρυσόγονος Κ., *Συνταγματικό Δίκαιο*, τρίτη αναθεωρημένη έκδοση, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2022· Idem, *Το απόρρητο της επικοινωνίας και το πρόβλημα της δημοκρατικής ποιότητας του πολιτεύματος*, 09.01.2023, διαθέσιμο στο [link](#).

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

Cassidy v Steuart (1841) 133 ER 817· ΑΠ 904/1989 (Βουλ.), ΤοΣ 1981· Πλημθεσσαλ 812/1990, Υπεράσπιση 1991· ΠλημΑθ 292/1992, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ· ΕΔΑΔ, *Τσακλιτζής κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 11801/04, απόφαση της 16^{ης} Νοεμβρίου 2006· ΕΔΑΔ, *Συγγελίδης κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 24895/07, απόφαση της 11^{ης} Φεβρουαρίου 2010· ΓνωμΑΠ 4/212, ΠοινΧρ 2012, 622 ΑΠ 430/2020, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ· ΑΠ 1322/2021, Εφθεσσαλίας 80/2021, Αρμ 2022, σελ. 1409· ΕΔΑΔ, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 31012/19, απόφαση της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2022.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Τι προβλέπει το άρθρο 62 Συντ.	3
II. Έννοια και χαρακτηριστικά του ακαταδίωκτου	3
III. Ιστορική - συγκριτική θεώρηση του ακαταδίωκτου	7
IV. Ειδικότερα οι προανακριτικές πράξεις	10
V. Η νομολογία του ΕΔΑΔ: το ακαταδίωκτο ως διαδικαστική εγγύηση διαφάνειας για τη δίωξη βουλευτή και όχι ως αποφυγή της δίωξης	15
VI. Καταληκτικές παρατηρήσεις.....	19

I. ΤΙ ΠΡΟΒΛΕΠΕΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 62 Σ.

Το άρθρο 62 Σ. κατοχυρώνει το ακαταδίωκτο του βουλευτή στο πλαίσιο ποινικών υποθέσεων ή σε οποιαδήποτε περίπτωση στέρψης της προσωπικής του ελευθερίας όσο διαρκεί η βουλευτική περίοδος. Μεταξύ δύο βουλευτικών περιόδων το ακαταδίωκτο για υποψήφιους βουλευτές ισχύει μόνο για πολιτικά εγκλήματα. Το ακαταδίωκτο σημαίνει ότι ο βουλευτής δεν διώκεται, ούτε συλλαμβάνεται, ούτε φυλακίζεται, ούτε με άλλο τρόπο περιορίζεται χωρίς άδεια του σώματος. Προ της αναθεώρησης του 2019, οριζόταν ότι η άδεια θεωρείται ως μη δοθείσα, αν η Βουλή δεν είχε αποφανθεί μέσα σε τρεις μήνες, αφότου η αίτηση του εισαγγελέα για δίωξη διαβιβαζόταν στον Πρόεδρο της Βουλής. Προβλέπεται πλέον ότι η άδεια δίδεται υποχρεωτικώς, εάν η αίτηση για δίωξη δεν σχετίζεται με τα βουλευτικά καθήκοντα ή την πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή. Με τη νέα διατύπωση καταργήθηκε το τεκμήριο απόρριψης του αιτήματος άρσης της ασυλίας, χωρίς ωστόσο αυτό να αντιστραφεί, χωρίς να οριστεί δηλαδή ότι από τη σιωπή της Βουλής τεκμαίρεται η χορήγηση της άδειας για άρση της ασυλίας¹. Ταυτόχρονα, η Βουλή μπορεί πλέον, και μετά την πάροδο του τριμήνου, να αποφανθεί υπέρ της άρσης της ασυλίας, καθώς δεν προβλέπεται πλέον το τεκμήριο απόρριψης². Δεν απαιτείται άδεια της Βουλής για τα αυτόφωρα κακούργηματα.

II. ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΑΚΑΤΑΔΙΩΚΤΟΥ

Το ακαταδίωκτο αποτελεί εγγύηση της ανεξαρτησίας του βουλευτή, προστατεύοντας ειδικώς την προσωπική του ελευθερία³. Εξυπηρετεί την απαλλαγή του βουλευτή από

¹ Ευ. Βενιζέλος, *Μαθήματα Συνταγματικού Δικαίου*, 2021, σελ. 492.

² Κ. Χρυσόγονος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, 2022, σελ. 576-577.

³ Α. Ράικος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, τόμος Α΄, τεύχος Β΄, 1990, σελ. 39.

τον φόβο προσχηματικής δίωξης με πολιτικά κίνητρα ως αντίποινα για την πολιτική του δραστηριότητα, από την εκτελεστική εξουσία, αλλά και από τους πολιτικούς του αντιπάλους εν γένει. Άρα, όπως και το ανεύθυνο, προστατεύει την ελευθερία γνώμης και ψήφου του βουλευτή, καθώς και το ελεγκτικό του έργο, πλην όμως εμμέσως, δεν προστατεύεται δηλαδή ευθέως το περιεχόμενο του λόγου του βουλευτή⁴. Ακόμη, κατά την ιστορική θεώρησή του, το ακαταδίωκτο εξασφαλίζει τη φυσική παρουσία του βουλευτή στην αίθουσα της Βουλής για την άσκηση των καθηκόντων του⁵. Γι' αυτό, άλλωστε, το ακαταδίωκτο προστατεύει τον βουλευτή από τους περιορισμούς της προσωπικής του ελευθερίας που συνήθως, αν και όχι αποκλειστικώς, συνάπτονται με την άσκηση ποινικής δίωξης. Αντιθέτως, δεν προστατεύει τον βουλευτή από την έγερση αγωγής εναντίον του στα πολιτικά δικαστήρια, ούτε αποκλείει την πειθαρχική του ευθύνη, για παράδειγμα για πειθαρχικά αδικήματα που τέλεσε ως δικηγόρος⁶. Όπως παρατηρεί ο Κασσιμάτης, το ακαταδίωκτο αποτελεί ένα είδος «*αστυνομικής προστασίας*» του αντιπροσώπου του έθνους⁷. Προστατεύει την ομαλή λειτουργία της Βουλής, «*με την έννοια περισσότερο της κοινοβουλευτικής διαδικασίας και λιγότερο με την έννοια στήριξης ουσιαστικού στοιχείου της δημοκρατίας*»⁸, όπως συμβαίνει με το ανεύθυνο.

- 3 Το ακαταδίωκτο καλύπτει τη συμπεριφορά του βουλευτή που σχετίζεται ή δεν σχετίζεται με την άσκηση των βουλευτικών του καθηκόντων, και που πάντως δεν καλύπτεται από το ανεύθυνο. Δηλαδή το ακαταδίωκτο δεν εφαρμόζεται για γνώμη ή ψήφο κατά την άσκηση των καθηκόντων του βουλευτή, καθώς στην περίπτωση αυτή προηγείται αποκλειστικώς η εφαρμογή του ανευθύνου. Επειδή δε τα βουλευτικά καθήκοντα κατά κανόνα ασκούνται δια της διατύπωσης γνώμης ή έκφρασης ψήφου, η εφαρμογή του ακαταδίωκτου στην περίπτωση της άσκησης των βουλευτικών καθηκόντων παραμένει θεωρητική. Διαφορετική είναι η περίπτωση των πράξεων που ασκούνται επ' ευκαιρία των καθηκόντων, και μάλιστα παραβιάζοντάς τα, όπως η παθητική δωροδοκία ή η χειροδοκία σε βάρος πολιτικού αντιπάλου. Αυτές οι ενέργειες του βουλευτή εξετάζονται στο πλαίσιο του άρθρου 62 Σ. Επίσης, το ακαταδίωκτο εφαρμόζεται στην περίπτωση πράξεων που σχετίζονται με την ευρύτερη πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή (για

⁴ Βενιζέλος, ό.π., σελ. 492.

⁵ Ι. Βαρβιτσιώτης, *Η βουλευτική ασυλία: ελληνική και ευρωπαϊκή πραγματικότητα*, 2000, σελ. 98.

⁶ Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 573. Βλ. ακόμη ενδεικτικά ΑΠ 1322/2021, Εφθεσσαλίας 80/2021, Αρμ 2022, σελ. 1409.

⁷ Γ. Κασσιμάτης, Πρόλογος, σε *Βαρβιτσιώτης*, ό.π., σελ. xii.

⁸ Ομοίως.

παράδειγμα τη συμμετοχή του στα κομματικά όργανα ή σε πολιτικές συγκεντρώσεις]. Τέλος, το ακαταδίωκτο καλύπτει και πράξεις άσχετες με τα καθήκοντα ή την πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή, όπως είναι η τέλεση σωματικής βλάβης ή η φθορά ξένης ιδιοκτησίας σε ένα τροχαίο ατύχημα.

Το ακαταδίωκτο δεν είναι ούτε συνεχές, ούτε διηνεκές, όπως το ανεύθυνο. Ισχύει 4 μόνον κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου, πάντως και μεταξύ των συνόδων, και μεταξύ των βουλευτικών περιόδων μόνο για την περίπτωση των πολιτικών εγκλημάτων. Επίσης, έχει ως αποτέλεσμα την αναστολή της δίωξης, η οποία συνεχίζεται κανονικά μετά τη λήξη της θητείας του βουλευτή⁹. Δεν απαλλάσσει δηλαδή τον βουλευτή από την ευθύνη. Σε αντίθεση με το ανεύθυνο, το ακαταδίωκτο καλύπτει ενέργειες του βουλευτή και προ της βουλευτικής του θητείας, τον προστατεύει όμως μόνο όσο διαρκεί η θητεία του. Εάν ο βουλευτής κρατείται ή έχει προφυλακιστεί προτού εκλεγεί βουλευτής, από την ημέρα της εκλογής του αφήνεται ελεύθερος, εκτός εάν η Βουλή άρει την ασυλία του.

Ας δούμε εγγύτερα από τι είδους περιορισμούς προστατεύει τον βουλευτή το ακαταδίωκτο. Η διάταξη αναφέρει κατά λέξη ότι ο βουλευτής «δεν διώκεται ούτε συλλαμβάνεται ούτε με άλλο τρόπο περιορίζεται». Τούτο σημαίνει αναμφίβολα ότι δεν επιτρέπεται να ασκηθεί σε βάρος του βουλευτή ποινική δίωξη χωρίς την άδεια της Βουλής. Ακόμη, δεν επιτρέπεται να συλληφθεί ο βουλευτής με σκοπό την κράτηση ή την προφυλάκισή του, χωρίς άδεια της Βουλής. 5

Τίθεται το ερώτημα, εάν πρέπει να αποφυλακιστεί, άμα τη εκλογή του το πρώτον, 6 βουλευτής, ο οποίος εκτίει την ποινή του δυνάμει καταδικαστικής απόφασης. Κατά τον Ν. Ν. Σαρίπολο η απαγόρευση σύλληψης και φυλάκισης του βουλευτή δεν αναφέρεται στην περίπτωση της εκτέλεσης της καταδικαστικής απόφασης, ήτοι της εκτέλεσης της ποινής, καθώς η Βουλή δεν δύναται να αναστέλλει την ενέργεια της καταδικαστικής απόφασης¹⁰. Πλέον, υποστηρίζεται η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή και ο φυλακισθείς δυνάμει δικαστικής αποφάσεως αποφυλακίζεται με την εκλογή του (εκτός εάν η Βουλή έχει άρει την ασυλία του στο παρελθόν)¹¹, καθώς, εφόσον δεν έχει απωλέσει τα πολιτικά του δικαιώματα, μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα εκλέγεσθαι και τα βουλευτικά του

⁹ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 430/2020, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ.

¹⁰ Ν. Σαρίπολος, *Ελληνικών Συνταγματικών Δίκαιον*, τόμος Α', τρίτη έκδοσις επαυξημένη (1915), πρόλογος Γιώργου Κασσιμάτη, 1987, σελ. 490.

¹¹ Φ. Σπυρόπουλος, *Συνταγματικό Δίκαιο*, δεύτερη έκδοση, 2020, σελ. 228-229· Α. Παντελής, *Εγχειρίδιο Συνταγματικού Δικαίου*, 2019, σελ. 350.

καθήκοντα¹². Κατά τον Ράικο, η εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης καλύπτεται πρόδηλα από το (νέο) μέρος της διάταξης «ούτε με άλλο τρόπο περιορίζεται» που δεν υπήρχε επί Σαριπόλου¹³. Ορθότερη, πάντως, φαίνεται η άποψη του Ν. Ν. Σαριπόλου, καθώς εάν έχει μεσολαβήσει καταδίκη του βουλευτή με δικαστική απόφαση, όσο εκείνος δεν ήταν βουλευτής, δεν συντρέχει ο δικαιολογητικός λόγος της προστασίας του βουλευτή από προσημαστική δίωξη· η δε φυσική παρουσία του στην αίθουσα θα μπορούσε να εξασφαλιστεί με άλλον τρόπο πλην της αναστολής της έκτισης της ποινής του. Στην ίδια κατεύθυνση, το ιταλικό Σύνταγμα, το οποίο –σημειωτέον– εξασφαλίζει την ευρύτερη δυνατή προστασία του βουλευτή από διώξεις, ακόμη και από τις προανακριτικές πράξεις, ρητά ορίζει ότι ο βουλευτής μπορεί να κρατείται δυνάμει οριστικής δικαστικής απόφασης, επαληθεύοντας τη λογική του Ν. Ν. Σαριπόλου.

- 7 Απαγορεύεται ακόμη ο περιορισμός του βουλευτή με οποιονδήποτε άλλον τρόπο στο πλαίσιο ποινικής υπόθεσης, αλλά και εκτός του πλαισίου ποινικής υπόθεσης, εφόσον θίγεται η δυνατότητα του βουλευτή να ασκήσει τα καθήκοντά του, όπως είναι η προσωπική κράτηση για χρέη¹⁴ ή η απαγόρευση αποδημίας των οφειλετών του Δημοσίου¹⁵, ή εν γένει τα πειθαρχικά μέτρα που είναι περιοριστικά της ελευθερίας¹⁶. Αντίθετα, το ακαταδίωκτο δεν προστατεύει τον βουλευτή έναντι του ελέγχου για μέθη κατά την οδήγηση, περίπτωση κατά την οποία ο βουλευτής μπορεί να θέτει σε κίνδυνο τον εαυτό του και τους άλλους¹⁷. Ειδάλλως, όπως σημειώνεται σχετικά στη γερμανική θεωρία, το ακαταδίωκτο δεν προστατεύει τον βουλευτή από ήσσονος σημασίας περιορισμούς (Bagatellfälle)¹⁸. Επιτρέπεται επίσης η φυσική παρεμπόδιση επιτιθέμενου βουλευτή με συνήθη αποτρεπτικά μέσα εκ μέρους της αστυνομίας¹⁹. Ο περιορισμός του βουλευτή για λόγους δημόσιας υγείας, όπως είναι η ατομική καραντίνα βάσει ιατρικής σύστασης, δεν απαιτεί άδεια της Βουλής²⁰. Από την άλλη, οι γενικοί περιορισμοί ελευθερίας κίνησης λόγω αποφυγής εξάπλωσης μιας πανδημίας, όπως πρόσφατα στην περίπτωση του COVID-19, επίσης δεν απαιτούν άδεια της Βουλής υπό το άρθρο 62

¹² Π. Παραράς, *Σύνταγμα 1975 – Corpus II*, άρθρα 51-80, 1985, σελ. 167-168.

¹³ Ράικος, ό.π., σελ. 59.

¹⁴ Σπυρόπουλος, ό.π., σελ. 228.

¹⁵ Βενιζέλος, ό.π., σελ. 491.

¹⁶ Βενιζέλος, ό.π., 491.

¹⁷ Βαρβιτσιώτης, ό.π., σελ. 34.

¹⁸ Magiera, «Art. 46 GG», Sachs (Hrsg.), *GG-Kommentar*, 2021, αρ. περ. 18, σελ. 1163, Pieroth, «Art. 46, GG», Jarass/Pieroth (Hrsg.), 2002, αρ. περ. 6, σελ. 757.

¹⁹ ΓνωμΕισΑΠ 4/2012, ΠοινΧρ 2012, 622.

²⁰ Παραράς, ό.π., σελ. 166.

Σ., καθώς δεν αποτελούν ατομικό περιορισμό· ωστόσο επιβάλλονται με νόμο ή βάσει νόμου (άρθρο 25 παρ. 1 Σ.), ο οποίος ελέγχεται ως προς τη συνταγματικότητά του, δηλαδή και ως προς τη συνεκτίμηση του ιδιαίτερου πολιτειακού ρόλου του βουλευτή σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΗ – ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΤΑΔΙΩΚΤΟΥ

Σε αντίθεση με το ανεύθυνο, το ακαταδίωκτο δεν προστατεύει άμεσα, το ίδιο το περιεχόμενο δηλαδή, του λόγου και της ψήφου του βουλευτή· αντίθετα, προστατεύει έμμεσα τη βουλευτική ανεξαρτησία. Για τον λόγον αυτόν, σε αντίθεση με το ανεύθυνο, το ακαταδίωκτο κάμπτεται μετά από άδεια της Βουλής, ενώ η ιστορική – συγκριτική θεώρηση μας δείχνει ότι η προστασία του ακαταδίωκτου ποικίλλει από χώρα σε χώρα και από εποχή σε εποχή, και –υπό την ωρίμανση του κράτους δικαίου– τείνει να περιοριστεί. Το ακαταδίωκτο, επισημαίνει ο Παντελής, δεν προέρχεται από τους αγγλικούς θεσμούς, αλλά από τη Γαλλική Επανάσταση²¹. Πράγματι, η γαλλική Εθνοσυνέλευση διακήρυξε το ακαταδίωκτο με το ψήφισμα της 23^{ης} Ιουνίου 1790. Με το ψήφισμα αυτό δεν απαγορευόταν η απαγγελία κατηγοριών ή η δικαστική έρευνα εναντίον μέλους της Εθνοσυνέλευσης, αλλά μόνον η σύλληψη δεν μπορούσε να λάβει χώρα, εκτός εάν η Εθνοσυνέλευση έκρινε ότι στοιχειοθετούνταν βάσιμες κατηγορίες²². Το ακαταδίωκτο περιλήφθηκε στο άρθρο 8 του Σ. 1791, κι εν τέλει στο άρθρο 26 του Σ. 1958 ως απαγόρευση δίωξης και σύλληψης χωρίς την άδεια του σώματος. Με συνταγματική αναθεώρηση του 1995 το ακαταδίωκτο έχει περιοριστεί μόνον στη σύλληψη²³.

Αντίθετα, στη Μεγάλη Βρετανία ουδέποτε θεμελιώθηκε το ακαταδίωκτο του βουλευτή για ποινικές υποθέσεις. Αντιθέτως, η «freedom of arrest» σχετιζόταν με τον περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας βουλευτή συνεπεία αστικής αντιδικίας²⁴

²¹ Παντελής, ό.π., σελ. 348.

²² Το ψήφισμα είχε ως εξής: «L'Assemblée Nationale [...] déclare que [...] les députés de l'Assemblée Nationale

peuvent, dans le cas de flagrant délit, être arrêtés conformément aux ordonnances, qu'on peut même [...] recevoir des plaintes et faire des informations contre eux, mais qu'ils ne peuvent être décrétés par aucuns juges, avant que le corps législatif, sur le vu des informations et des pièces à conviction, ait décidé qu'il y a lieu à accusation». Βλ. S. Hardt, *Parliamentary Immunity. A Comprehensive Study of the Systems of Parliamentary Immunity in the United Kingdom, France, and the Netherlands in a European Context*, 2013, σελ. 141-142.

²³ Hardt, ό.π., σελ. 182-183.

²⁴ GR Elton, *The Parliament of England 1559-1581*, 1986, σελ. 333· *Cassidy v Stuart* (1841) 133 ER 817.

και έχει πλέον εγκαταλειφθεί²⁵. Επιβάλλεται δε μόνον στον επικεφαλής της τοπικής αστυνομίας να ενημερώνει τον Πρόεδρο της Βουλής των Λόρδων ή των Κοινοτήτων αντιστοίχως για τη σύλληψη μέλους του Κοινοβουλίου²⁶. Ακόμη, στο βρετανικό πολίτευμα αναγνωρίζεται το δικαίωμα του βουλευτή να αρνηθεί να παραστεί ως μάρτυρας σε δικαστήριο, εάν κάτι τέτοιο θα παρακώλυε την άσκηση των καθηκόντων του, εάν δηλαδή ταυτοχρόνως θα έπρεπε να παρίσταται σε συνεδριάσεις της Βουλής²⁷. Παρομοίως και το Σύνταγμα των ΗΠΑ δεν αναγνωρίζει τον θεσμό του ακαταδίωκτου, αν και κατοχυρώνει το ανεύθυνο του βουλευτή ή του γερουσιαστή για τον λόγο του στις εργασίες του Κογκρέσου («Free Speech and Debate Clause»)²⁸.

- 10 Στα ελληνικά Συντάγματα το ακαταδίωκτο ήταν αρχικά χρονικώς πιο περιορισμένο από ότι είναι σήμερα. Το Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος, το πληρέστερο από τα επαναστατικά Συντάγματα, προέβλεπε την προστασία του βουλευτή από τη φυλάκιση ως εξής: *«Αντιπρόσωπος δεν φυλακόνεται ενόσω διαρκούν αι συνεδριάσεις της Βουλής, και τέσσαρας εβδομάδας προ των συνεδριάσεων, και μετ' αυτάς· εις το διάστημα όμως τούτο υποβάλλεται εις δίκην»*²⁹. Το άρθρο 56 του Σ. 1844 κατοχύρωσε το ακαταδίωκτο κατά τη διάρκεια των βουλευτικών συνόδων και τέσσερις εβδομάδες πριν την έναρξή τους, καθώς και τρεις εβδομάδες μετά την αποπεράτωσή τους³⁰. Την ίδια πρόβλεψη περιέλαβε το Σύνταγμα του 1864, προσθέτοντας ότι ο Βουλευτής που κρατείται *«απολύεται ανυπερθέτως τέσσαρας εβδομάδας προ της ενάρξεως της Συνόδου»*³¹. Τη διατύπωση του Σ. του 1864 επανέλαβε το Σ. του 1911, μάλιστα στο ίδιο άρθρο 63 αυτού. Το Σύνταγμα του 1925 για πρώτη φορά, και ακολούθως του Σύνταγμα του 1927, επεξέτεινε το ακαταδίωκτο σε όλη τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου, και μεταξύ των συνόδων δηλαδή, και προέβλεπε ακόμη για την περίπτωση της αυτοφώρου συλλήψεως του βουλευτή το ότι *«η Βουλή, ειδοποιούμενη αμέσως, αποφασίζει περί παροχής ή μη*

²⁵ *Parliamentary Privilege – First Report, Joint Committee 1997*, UK Parliament, παρ. 7 και παρ. 16.

²⁶ Βαρβιτσιώτης, ό.π., σελ. 49.

²⁷ *Parliamentary Privilege – First Report*, ό.π., παρ. 7. Ακόμη βλ. G. Griffith, *Parliamentary Privilege: Use, Misuse, and Proposals for Reform*, Briefing Paper 4/97, NSW Parliamentary Library Research Service, σελ. 7.

²⁸ Βλ. υπό την ανάλυση του άρθρου 61 Σ.

²⁹ Άρθρο 65 του Πολιτικού Συντάγματος της Ελλάδος.

³⁰ Άρθρο 56 Σ. 1844: *«Βουλευτής ή Γερουσιαστής, διαρκούσης της Βουλευτικής Συνόδου, δεν καταδιώκεται, συλλαμβάνεται ή φυλακίζεται, άνευ αδείας του σώματος εις ο ανήκει· τοιαύτη άδεια δεν απαιτείται εις τα επ' αυτοφώρω κακουργήματα. Προσωπική κράτησις δεν ενεργείται κατά Βουλευτού ή Γερουσιαστού, διαρκούσης της βουλευτικής συνόδου, τέσσαρας εβδομάδας προ της ενάρξεως και τρεις μετά την αποπεράτωσίν της»*.

³¹ Άρθρο 63 Σ. 1864.

της αδείας προς εξακολούθησιν της καταδίωξεως κατά την διάρκειαν της περιόδου»³². Αντίστοιχη πρόβλεψη, περί εξέτασης της αυτόφωρης σύλληψης του βουλευτή από τη Βουλή, περιέχουν και σύγχρονα Συντάγματα, όπως το ρουμανικό, το πολωνικό και το σλοβακικό³³. Αυτή η δυνατότητα της Βουλής καταργήθηκε στην Ελλάδα με το Σ. 1952. Το Σύνταγμα του 1952 διατήρησε την προστασία του βουλευτή από τη δίωξη καθ' όλη τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου και επεξέτεινε αυτήν τέσσερις εβδομάδες μετά τη λήξη της, δηλαδή στην πραγματικότητα κατά την προεκλογική περίοδο³⁴.

Το ακαταδίωκτο κατοχυρώνεται στα σύγχρονα Συντάγματα της ηπειρωτικής Ευρώπης, καθώς και στο άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου αρ. 7 για τα προνόμια και τις ασυλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης που έχει προσαρτηθεί στις Συνθήκες. Ενώ μάλιστα ο κανόνας είναι η απαγόρευση σύλληψης ή κράτησης/φυλάκισης χωρίς την άδεια του σώματος με την εξαίρεση των αυτόφωρων κακουργημάτων, εμφανίζονται, εντούτοις, ενδιαφέρουσες παραλλαγές. Για παράδειγμα, το ιρλανδικό Σύνταγμα περιορίζει την επενέργεια του ακαταδίωκτου στη σύλληψη εντός Βουλής ή στον δρόμο προς ή στην επιστροφή από τη Βουλή. Ακόμη δε και αυτή η προστασία δεν ισχύει, εάν η δίωξη αφορά εσχάτη προδοσία, κακούργημα ή προσβολή της ειρήνης³⁵. Εγγύτερα προς το αγγλικό πρότυπο η Ιρλανδία αναγνωρίζει δηλαδή το απολύτως ανεύθυνο του βουλευτή³⁶, αλλά –από την άλλη μεριά– ένα πολύ στενό ακαταδίωκτο. Ακόμη, ούτε το ολλανδικό Σύνταγμα κατοχυρώνει το ακαταδίωκτο³⁷. Το κυπριακό Σύνταγμα αναθέτει την αρμοδιότητα για τη χορήγηση της άδειας δίωξης βουλευτή στο ανώτατο δικαστήριο.³⁸ Υπό αυτήν την έννοια, το κυπριακό Σύνταγμα φαίνεται να βρίσκεται εγγύτερα προς τη νομολογία του ΕΔΑΔ, το οποίο, όπως αναλύθηκε υπό το άρθρο 61 Σ., απαιτεί, προκειμένου να δεχτεί τη συμβατότητα των βουλευτικών ασυλιών με το δικαίωμα δικαστικής προστασίας κατά την ΕΣΔΑ, είτε στενή συνάφεια των ενεργειών του βουλευτή με τα καθήκοντά του, είτε, έστω, την απεμπλοκή της απόφασης για την ασυλία από τα πολιτικά όργανα.

11

³² Άρθρο 54 Σ. 1925.

³³ Κατά τα Συντάγματα της Πολωνίας, της Ρουμανίας, καθώς και της Σλοβακίας, σε περίπτωση που βουλευτής συλληφθεί επ' αυτοφώρω, τότε η Βουλή μπορεί εκ των υστέρων να αποφασίσει ότι ο βουλευτής θα πρέπει να αφεθεί ελεύθερος. Βλ. άρθρο 105 παρ. 5 του πολωνικού Συντάγματος, άρθρο 72 παρ. 3 του ρουμανικού Συντάγματος, άρθρο 78 παρ. 4 του σλοβακικού Συντάγματος.

³⁴ Άρθρο 63 Σ. 1952.

³⁵ Άρθρο 15 παρ. 13 ιρλανδικού Συντάγματος.

³⁶ Βλ. υπό την ανάλυση του άρθρου 61 Σ.

³⁷ Άρθρο 71 σε συνδυασμό με το άρθρο 119 του ολλανδικού Συντάγματος. Το τελευταίο κατοχυρώνει μόνον τη δικαιοδοσία του Ανωτάτου Δικαστηρίου για αδικήματα που τελούνται κατά την εκτέλεση των καθηκόντων.

³⁸ Άρθρο 83 παρ. 2-5 του κυπριακού Συντάγματος.

Κατά το Σύνταγμα της Μάλτας η απαγόρευση σύλληψης αφορά μόνο τις αστικές και όχι τις ποινικές υποθέσεις. Επειδή πλέον δεν νοείται περιορισμός της προσωπικής ελευθερίας για αστικές υποθέσεις, εν τέλει έχει εγκαταλειφθεί το ακαταδίωκτο του βουλευτή³⁹. Παρόμοια ήταν η σύλληψη και η εξέλιξη του ακαταδίωκτου («Freedom from arrest») στο βρετανικό πολίτευμα, όπως αναφέρθηκε.

- 12 Από την άλλη μεριά, το ιταλικό Σύνταγμα ρητά ορίζει ότι, χωρίς την άδεια της Βουλής, ο βουλευτής, όχι μόνο δεν διώκεται και δεν συλλαμβάνεται, αλλά ούτε υπόκειται σε προσωπική έρευνα ή σε έρευνα της κατοικίας του, ούτε είναι δυνατόν, χωρίς την άδεια του σώματος, να κατασχεθεί η αλληλογραφία του ή να παρακολουθηθούν οι επικοινωνίες του⁴⁰. Επίσης, κατά το βελγικό Σύνταγμα δεν απαιτείται άδεια της Βουλής, προκειμένου να διενεργηθούν προανακριτικές έρευνες, αλλά απαιτούνται πρόσθετες εγγυήσεις: αφενός η διενέργεια της έρευνας από πρόεδρο Εφετών, αφετέρου η παρουσία του Προέδρου της Βουλής κατά την έρευνα, π.χ. στην κατοικία βουλευτή⁴¹. Η παρουσία του Προέδρου της Βουλής αποτελεί εγγύηση ότι η έρευνα προσανατολίζεται αποκλειστικά στις διερευνώμενες πράξεις και όχι σε πληροφορίες που σχετίζονται με τα βουλευτικά καθήκοντα. Τέλος, το άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου αρ. 7 για τις ασυλίες της ΕΕ προβλέπει ότι, κατά τη διάρκεια των συνόδων του ευρωκοινοβουλίου, οι ευρωβουλευτές στη χώρα τους απολαμβάνουν την εκεί προβλεπόμενη συνταγματική προστασία από διώξεις, και οπουδήποτε αλλού στην Ένωση ασυλία από κάθε μορφή κράτησης ή από «νομικές διαδικασίες»⁴². Δηλαδή, η προστασία του ευρωβουλευτή είναι η ευρύτερη δυνατή, καλύπτοντας και προανακριτικές πράξεις.

IV. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΑ ΟΙ ΠΡΟΑΝΑΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

- 13 Η συγκριτική θεώρηση μπορεί να μας διαφωτίσει ως προς ένα ζήτημα ερειζόμενο κατά την ερμηνεία του άρθρου 62 Σ., το εάν δηλαδή οι προανακριτικές πράξεις –οι πράξεις διερεύνησης μιας εν δυνάμει ποινικής υπόθεσης προ της άσκησης δίωξης– καλύπτονται από το ακαταδίωκτο. Το ερώτημα είναι κρίσιμο, καθώς, λόγω της παρεμβολής της Βουλής, μπορεί να τεθεί σε κίνδυνο η συλλογή των αποδείξεων, είτε λόγω

³⁹ Άρθρο 65 παρ. 4 του μαλτέζικου Συντάγματος.

⁴⁰ Άρθρο 68 παρ. 2 και 3 του ιταλικού Συντάγματος.

⁴¹ Άρθρο 59 του βελγικού Συντάγματος.

⁴² Άρθρο 9 του Πρωτοκόλλου αρ. 7 για τα προνόμια και τις ασυλίες της ΕΕ: «*During the sessions of the European Parliament, its Members shall enjoy: (a) in the territory of their own State, the immunities accorded to members of their parliament; (b) in the territory of any other Member State, immunity from any measure of detention and from legal proceedings.*».

της δημοσιότητας που θα λάβει η έρευνα με τη διαδικασία άρσης της ασυλίας, είτε λόγω του διαδραμούντος χρόνου μέχρι την απόφαση της Βουλής για την άρση. Το ελληνικό Σύνταγμα δεν ακολουθεί την αδιάστικτη διατύπωση του ιταλικού Συντάγματος, το οποίο, όπως αναφέρθηκε, ρητά απαγορεύει τέτοιες πράξεις χωρίς την άδεια της Βουλής. Από την άλλη μεριά, το ελληνικό Σύνταγμα δεν κάνει λόγο απλώς για απαγόρευση δίωξης, σύλληψης και φυλάκισης χωρίς την άδεια του σώματος, όπως τα περισσότερα Συντάγματα, αλλά και για απαγόρευση οποιουδήποτε άλλου περιορισμού της ελευθερίας του βουλευτή⁴³.

Το ελληνικό Σύνταγμα έχει και εδώ (όπως και υπό το άρθρο 61 Σ.) υιοθετήσει τη διατύπωση του γερμανικού Συντάγματος, το οποίο μάλιστα αφιερώνει ειδική παράγραφο (την παρ. 3 του άρθρου 46) για να απαγορεύσει οποιονδήποτε άλλον «περιορισμό της ελευθερίας του προσώπου» («*Beschränkung der persönlichen Freiheit*») του βουλευτή. Με το δεδομένο ότι, υπό την ιστορική θεώρηση του ακαταδίωκτου, ως περιορισμοί της ελευθερίας του βουλευτή νοούνται προεχόντως οι περιορισμοί της φυσικής ελευθερίας, τίθεται το ερώτημα εάν και ποιες προανακριτικές πράξεις έχουν αυτόν τον χαρακτήρα.

Στη Γερμανία οι απόψεις διχάζονται. Υποστηρίζεται για παράδειγμα η κλασική άποψη ότι η έρευνα στην κατοικία ή στα έγγραφα ή η παρακολούθηση των επικοινωνιών του βουλευτή δεν εμπίπτουν στην κατηγορία των φυσικών περιορισμών του βουλευτή. Σε αυτήν την περίπτωση, παραπέμπουν στην εφαρμογή του άρθρου 47 Σ. (περί του δικαιώματος άρνησης μαρτυρίας), για την περίπτωση που η έρευνα δεν στρέφεται σε βάρος του βουλευτή⁴⁴, ή αφήνουν ανοικτό το ενδεχόμενο η έρευνα να έχει τα χαρακτηριστικά ήδη της δίωξης, αν ο βουλευτής ερευνάται ως ύποπτος, και ως τέτοια να καλύπτεται από το ακαταδίωκτο, καθώς μόνον σοβαρές υπόνοιες θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν μια τόσο σοβαρή επέμβαση, όπως είναι η έρευνα στην κατοικία ή η παρακολούθηση των επικοινωνιών⁴⁵.

Υποστηρίζεται, όμως, και η αντίθετη, πιο νεωτερική άποψη, σύμφωνα με την οποία ως περιορισμοί κατά την έννοια του άρθρου 46 παρ. 3 του γερμανικού Συντάγματος περί

⁴³ Είναι αξιοσημείωτη και η περίπτωση του Συντάγματος της Λετονίας, κατά το οποίο το ακαταδίωκτο αφορά τη σύλληψη, κάθε περιορισμό της προσωπικής ελευθερίας, καθώς και την έρευνα στις εγκαταστάσεις του βουλευτή. Βλ. άρθρο 29 του λετονικού Συντάγματος.

⁴⁴ Βλ. υπό την ανάλυση του άρθρου 61 Σ.

⁴⁵ Magiera, «Art. 46 GG», ό.π., αρ. περ. 24, σελ. 1164· St. Storr, «Art. 46 GG», σε: von Mangoldt/Klein/Starck (Hrsg.) von Huber/Voßkuhle, *GG-Kommentar*, Band 2018, αρ. περ. 60, σελ. 1349-1350. Έτσι και Schulze-Fielitz, «Art. 46 GG», σε: *GG-Kommentar*, Dreier (Hrsg.), 2006, αρ. περ. 35, σελ. 1195.

του ακαταδίωκτου νοούνται όχι μόνον οι περιορισμοί της φυσικής ελευθερίας κίνησης του βουλευτή, αλλά και περιορισμοί άλλων δικαιωμάτων, τα οποία σχετίζονται στενά με την επιτέλεση των βουλευτικών καθηκόντων και τη διαφύλαξη της ελεύθερης εντολής, όπως προεχόντως το απόρρητο της επικοινωνίας⁴⁶. Υπό αυτήν την άποψη, η άρση του απορρήτου των επικοινωνιών βουλευτή οπωσδήποτε απαιτεί και την άδεια του σώματος. Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι ενδεχομένως απαιτείται συνταγματική τροποποίηση, ώστε τα σχετικά αιτήματα να εξετάζονται με μυστικότητα στο επίπεδο μιας επιτροπής, αντί της Ολομέλειας, για να μην διακινδυνεύουν, λόγω της δημοσιότητας ή της καθυστέρησης, οι σκοποί της έρευνας⁴⁷.

- 17 Το σημαντικό, στο οποίο συγκλίνουν και οι δύο απόψεις, είναι το ότι το μείζονος σοβαρότητας ζήτημα έρευνας της κατοικίας, των εγγράφων και των επικοινωνιών βουλευτή δεν μπορεί να έχει μείνει αρρύθμιστο από το πλέγμα των διατάξεων που κατοχυρώνουν το ανεύθυνο, το δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας και το ακαταδίωκτο. Η έρευνα προσκρούει, αναλόγως, σε κάποια από τις τρεις ασυλίες, οι οποίες δημιουργούν ένα αραγές και συνεχές πλέγμα προστασίας του βουλευτή.
- 18 Στη χώρα μας, στο πλαίσιο των νέων τεχνολογικών εξελίξεων και της πρόσφατης επικαιρότητας της υπόθεσης παρακολούθησης του ευρωβουλευτή Ν. Ανδρουλάκη⁴⁸, το ερώτημα κατά πόσον η παρακολούθηση των επικοινωνιών του βουλευτή, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 19 Σ. για τη διακρίβωση αδικήματος ή για λόγους εθνικής ασφάλειας, είναι επιτρεπτή χωρίς άδεια της Βουλής, έχει αποκτήσει ιδιαίτερη

⁴⁶ Trute, von Münch/Kunig (Hrsg.), *GG-Kommentar*, 2021, «Art. 46 GG», αρ. περ. 40, σελ. 2477-2478· έτσι και Kretschmer, «Art. 46 GG», σε: Schmidt-Bleibtreu/Hofmann/Hopfau, *Carl Heymanns Verlag*, 2003, αρ. περ. 22, σελ. 1091: «Die Mandatsausübung besteht nicht nur in der körperlichen Teilnahme an parlamentarischen Debatten, sondern ist auch eingebunden in das kommunikative Netzwerk, das die eingeforderte Representation voraussetzt».

⁴⁷ Trute, «Art. 46 GG», ό.π, αρ. περ. 40, σελ. 2477-2478.

⁴⁸ Βλ. ενδεικτικά από τη συνταγματικού επιπέδου σχετική συζήτηση, Ν. Αλιβιζάτο, *Υποκλοπές. Πολιτική και συνταγματική διάσταση*, Η Καθημερινή, 7.8.2022· του ίδιου, *Τα βαθύτερα αίτια της κακοδαιμονίας*, Η Καθημερινή, 20.11.2022· Κ. Γιαννακόπουλο, *Αναζητώντας αποτελεσματικότερες εγγυήσεις διασφάλισης του απορρήτου των επικοινωνιών*, διαθέσιμο και στο [link](#), 13.10.2022· Ι. Καμτσιόδου, *Τα απόρρητα, το κράτος δικαίου και η Δημοκρατία*, διαθέσιμο στο [link](#), 09.09.2022· Ξ. Κοντιάδη, *Τηλεφωνικές υποκλοπές και κατάχρηση εξουσίας*, 02.08.2022, διαθέσιμο στο [link](#)· του ίδιου, *Το θεσμικό αποτύπωμα ενός σκανδάλου*, 26.09.2022, διαθέσιμο στο [link](#)· Ν. Παπασπύρου, *Η ισχύς της δημοκρατίας*, Τα Νέα, 12.08.2022· Γ. Σωτηρέλη, *Θεσμικές και νομοθετικές προκλήσεις από την υπόθεση των υποκλοπών*, διαθέσιμο στο [link](#), 23.10.2022· Γ. Τασόπουλο, *Ο καύφιος πυρήνας του δικαιώματος για το απόρρητο της επικοινωνίας και η εθνική ασφάλεια*, e-ΠΟΛΙΤΕΙΑ, τεύχος 3/2022, σελ. 340 επ., διαθέσιμο και στο [link](#)· Κ. Χρυσόγονο, *Το απόρρητο της επικοινωνίας και το πρόβλημα της δημοκρατικής ποιότητας του πολιτεύματος*, 09.01.2023, διαθέσιμο στο [link](#).

σημασία. Ορθότερο φαίνεται να ακολουθήσουμε την πιο νεωτερική άποψη που, όπως προαναφέρθηκε, διατυπώθηκε στους κόλπους της γερμανικής θεωρίας και με βάση την οποία ο περιορισμός της ελευθερίας του βουλευτή στο άρθρο 62 Σ. αναφέρεται και σε εκείνες τις ελευθερίες που κατεξοχήν είναι κρίσιμες για την ελεύθερη διαμόρφωση της γνώμης του βουλευτή, κι εν τέλει για την πραγμάτωση της ελεύθερης εντολής, όπως είναι η ελευθερία της συνείδησης (που πρώτη πλήττεται από τις παρακολούθησεις), της έκφρασης και της επικοινωνίας με τους εκλογείς. Λόγω της κρύφιας φύσης της άρσης του απορρήτου των επικοινωνιών, αφενός ο βουλευτής δεν δύναται να ασκήσει το δικαίωμα του άρθρου 61 παρ. 3 Σ. για τον κύκλο των ενεργειών του που εντάσσονται στο ανεύθυνο, αφετέρου η ίδια η φύση του περιοριστικού μέσου έχει οίονει πανοπτικό χαρακτήρα και δύσκολα μπορεί να υποστηριχτεί ότι δεν θέτει σε κίνδυνο τις προϋποθέσεις πραγμάτωσης της ελεύθερης εντολής ή ότι δεν θίγει το πρόσωπο του βουλευτή. Η παρακολούθηση των επικοινωνιών του βουλευτή εκθέτει σε κίνδυνο τόσο πληροφορίες που σχετίζονται με τα καθήκοντά του, όσο και την ιδιωτική ζωή του βουλευτή και κατά τούτο απειλεί τη βουλευτική ανεξαρτησία. Συνεπώς, η άδεια της Βουλής είναι απαραίτητη για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών του βουλευτή. Από τη σκοπιά των διωκτικών οργάνων πιθανόν σε αυτή την περίπτωση η παρακολούθηση να καθίσταται αλυσιτελής και, άρα η παρακολούθηση του βουλευτή να είναι πρακτικά ανεφάρμοστη. Πράγματι, κατά την εδώ υποστηριζόμενη άποψη, οι επικοινωνίες του βουλευτή πιθανόν να δύνανται να παρακολουθούνται στην ουσία μόνον εμμέσως, δια της άρσης του απορρήτου των ερευνώμενων ως συμμετόχων του βουλευτή σε ποινικό αδίκημα.

Επιπλέον, εφόσον η άρση του απορρήτου στρέφεται εναντίον του βουλευτή ως υπόπτου, ως καθ' ου η έρευνα και όχι ως τρίτου, είτε για την τέλεση αδικήματος, είτε για λόγους εθνικής ασφάλειας, τότε η άρση του απορρήτου εντάσσεται στην προοπτική της δίωξης του βουλευτή και απαιτείται άδεια του σώματος υπό το άρθρο 62 Σ. και υπό αυτήν την έννοια⁴⁹. Αν η κρύφια έρευνα αφορά τον βουλευτή ως τρίτο και όχι ως καθ' ου και σχετίζεται με τα βουλευτικά του καθήκοντα, τότε απαγορεύεται απολύτως υπό το άρθρο 61 παρ. 3 Σ., όπως εκτέθηκε υπό την ανάλυση του άρθρου 61 Σ. Συνεπώς, ο ν. 5002/2022⁵⁰, κατά το ότι προβλέπει μόνον την άδεια του Προέδρου της Βουλής για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών βουλευτή για λόγους εθνικής ασφάλειας,

⁴⁹ Έτσι και Ευ. Βενιζέλος, *Τα συνταγματικά όρια στην άρση του τηλεφωνικού απορρήτου των πολιτών και των πολιτικών προσώπων για λόγους εθνικής ασφάλειας – Η υπόθεση Ανδρουλάκη*, διαθέσιμο στο [link](#), 04.09.2022.

⁵⁰ Βλ. αναλυτικά υπό το άρθρο 61 Σ.

είναι, και υπό τις δύο εκδοχές: του βουλευτή ερευνώμενου ως μάρτυρα ή ως υπόπτου, αντισυνταγματικός.

- 20 Στη χώρα μας, για τις προανακριτικές πράξεις, τα ποινικά δικαστήρια εφαρμόζουν το άρθρο 56 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, το οποίο έχει ως εξής: «*Ακόμη και στις περιπτώσεις που χρειάζεται άδεια για δίωξη, μπορεί να ενεργηθεί ανάκριση για τη βεβαίωση του εγκλήματος και πριν χορηγηθεί η άδεια. Δεν επιτρέπεται μόνο να ενεργηθούν ανακριτικές πράξεις που θίγουν το πρόσωπο για τη δίωξη του οποίου χρειάζεται η άδεια*»⁵¹. Ίδια διατύπωση περιλάμβανε και ο προϊσχύσας Κώδικας Ποινικής Δικονομίας στο άρθρο 54 αυτού. Η διάταξη, βεβαίως, δεν αναφέρεται ειδικώς στην άδεια της Βουλής για την περίπτωση του βουλευτή, αλλά είναι γενικότερη, πλην όμως έχει κριθεί εφαρμοστέα από τα δικαστήρια και για τον σκοπόν αυτόν. Υπό αυτήν την έννοια προανακριτικές πράξεις επιτρέπονται, εφόσον δεν θίγουν το πρόσωπο του βουλευτή. Πράξεις που θίγουν το πρόσωπο του βουλευτή είναι για παράδειγμα η κλήση του βουλευτή για παροχή εξηγήσεων ή απολογία⁵². Εξυπακούεται, βέβαια, ότι βάσει του ακαταδίωκτου αποκλείεται η βίαιη προσαγωγή του βουλευτή ως μάρτυρα⁵³. Η απαίτηση να μην θίγεται το πρόσωπο του βουλευτή παραπέμπει σε προσβολές που μπορεί να είναι ποιοτικά ευρύτερες από μόνον τον φυσικό περιορισμό του βουλευτή. Το άρθρο 56 ΚΠοινΔικ φαίνεται δηλαδή ότι μπορεί να στεγάσει την παραπάνω νεωτερική άποψη περί της ερμηνείας της έννοιας του περιορισμού της προσωπικής ελευθερίας του βουλευτή στο άρθρο 62 Σ.
- 21 Τέλος, σχετικά με την έρευνα στην κατοικία του βουλευτή, υποστηρίζεται η άποψη, ήδη από τον Ν. Ν. Σαρίπολο, ότι δεν θίγει το πρόσωπο του βουλευτή, όταν η τελευταία επιδιώκει την ανεύρεση πειστηριών τέλεσης του εγκλήματος και όχι τη σύλληψή του⁵⁴.

⁵¹ Μάλιστα, ενόσω η θεωρία είναι ομοφώνως αντίθετη, τα ποινικά δικαστήρια δέχονται ότι η ίδια η κίνηση ποινικής δίωξης, η συλλογή αποδείξεων και η έκδοση απαλλακτικού βουλεύματος είναι πράξεις που δεν παραβιάζουν το ακαταδίωκτο, διότι δεν θίγεται το πρόσωπο του βουλευτή. Βλ. ΑΠ 904/1989 (βουλ.), ΤοΣ 1981, σελ. 316· ακόμη 812/1990, Πλημθεσσαλ, Υπεράσπιση 1991, σελ. 70, ΠλημΑθ 292/1992, δημοσίευση ΝΟΜΟΣ. Για την αντίθετη άποψη στη θεωρία βλ. και Δ. Τσάτσο, *Συνταγματικό Δίκαιο, τόμος Β΄, Οργάνωση και λειτουργία της πολιτείας*, 1993, σελ 256· Χρυσόγονο, ό.π., σελ 572· Ράικο, ό.π., σελ. 53.

⁵² ΓνωμΑΠ 4/212, ΠοινΧρ 2012, 622.

⁵³ Παντελής, ό.π., σελ. 350.

⁵⁴ Κατά τον Ν. Σαρίπολο η κατ' οίκον έρευνα δεν συνιστά καταδίωξη ή σύλληψη κι έτσι επιτρέπεται και άνευ αδείας της Βουλής. Σαρίπολος, ό.π., σελ. 490· παρομοίως Σπυρόπουλος, ό.π., σελ. 228· Βαρβιτσιώτης, ό.π., σελ. 17· Παραράς, ό.π., σελ. 165· Ράικος, ό.π., σελ. 54· Γιώργος Καραβοκύρης, «Άρθρο 62», σε: Φ. Σπυρόπουλος/Ξ. Κοντιάδης/Χ. Ανθόπουλος/Γ. Γεραπετρίτης (επιμ.), *Σύνταγμα. Κατ' άρθρο ερμηνεία*, 2017, σελ. 1084.

Ωστόσο, η έρευνα στην κατοικία του βουλευτή είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθεί ως πρόσχημα για τη σύλληψη του βουλευτή επ' αυτοφώρω με σκοπό να παρακαμφθεί η ενημέρωση της Βουλής και η διεξαγωγή της διαδικασίας περί άρσης της ασυλίας. Επιπλέον, κατά την έρευνα είναι δυνατόν να διαρρεύσουν πληροφορίες που σχετίζονται με τα βουλευτικά καθήκοντα. Γι' αυτό, συνεπέστερο προς τη ratio του άρθρου 62 Σ., αλλά και του άρθρου 61 Σ., είναι το να ζητείται η άδεια της Βουλής για την έρευνα στην κατοικία. Το βελγικό Σύνταγμα προβλέπει, ως εγγύηση του ότι η έρευνα στην κατοικία δεν αποτελεί πρόσχημα για τη διερεύνηση της κοινοβουλευτικής δραστηριότητας του βουλευτή, τη διενέργεια της έρευνας μόνον παρουσία του Προέδρου της Βουλής. Ως εναλλακτική προς την απαιτητική διαδικασία άρσης της ασυλίας, θα μπορούσε και το δικό μας Σύνταγμα να υιοθετήσει μια τέτοια ρύθμιση για την έρευνα στην κατοικία βουλευτή.

V. Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΕΔΑΔ: ΤΟ ΑΚΑΤΑΔΙΩΚΤΟ ΩΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΓΓΥΗΣΗ ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΩΣΗ ΒΟΥΛΕΥΤΗ ΚΑΙ ΟΧΙ ΩΣ ΑΠΟΦΥΓΗ ΤΗΣ ΔΙΩΣΗΣ

Όπως για το ανεύθυνο, έτσι και για το ακαταδίωκτο, η συζήτηση δεν μπορεί να διεξαχθεί ερήμην της νομολογίας του ΕΔΑΔ. Όπως αναλύθηκε υπό το άρθρο 61 Σ., οι βουλευτικές ασυλίες είναι μεν θεμιτές, καθώς εντάσσονται κι εξυπηρετούν τη λειτουργία της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας· ταυτόχρονα όμως συνιστούν επέμβαση στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας εκείνων που θίγονται από τη συμπεριφορά του βουλευτή. Για τον λόγο αυτόν, το ΕΔΑΔ ερμηνεύει στενά τη βουλευτική ασυλία στο πλαίσιο της αρχής της αναλογικότητας, κατά τρόπον ώστε η ασυλία να καλύπτει μόνον λόγο του βουλευτή που βρίσκεται σε στενή συνάφεια με τα καθήκοντά του. Όπως εύστοχα παρατηρεί ο Γεραπετρίτης, «*διαφαίνεται η επιθυμία [του ΕΔΑΔ] να μην συρρικνώνεται η φιλελεύθερη διάσταση του Συντάγματος υπέρ ενός δογματικά ορθού αλλά νεφελώδους στην πράξη δημοκρατικού ιδεώδους. Φαίνεται ότι σε στάθμιση το Δικαστήριο του Στρασβούργου θεωρεί ότι η διακινδύνευση για το κράτος δικαίου από διατάξεις συρρικνωτικές της ελευθερίας είναι μεγαλύτερη από το διακύβευμα της άμεμπτης λειτουργίας του αντιπροσωπευτικού συστήματος*»⁵⁵.

Υπό αυτή την έννοια, διερωτάται κάποιος, εάν το ακαταδίωκτο, το οποίο ακριβώς εφαρμόζεται, εφόσον η συμπεριφορά του βουλευτή δεν καλύπτεται από το ανεύθυνο,

⁵⁵ Γ. Γεραπετρίτης, *Παρατηρήσεις*, Ποινικά Χρονικά 2007, 279-281, σελ. 280. Στην ίδια κατεύθυνση ο Καραβοκύρης κάνει λόγο για μια «ριζική εκνομίκευση» των βουλευτικών ασυλιών από το ΕΔΑΔ. Βλ. και Γ. Καραβοκύρη, *Από την πολιτικοποίηση στην εκνομίκευση της θέσης του βουλευτή. Η βουλευτική ασυλία και η θολή σχέση της πολιτικής με το δίκαιο*, ΕφημΔΔ 6/2010, σελ. 800-814, σελ. 806.

δεν εντάσσεται δηλαδή στον στενό κύκλο των καθηκόντων του βουλευτή, εξακολουθεί να έχει κάποιο νόημα ή εάν παραβιάζει ευθέως την ΕΣΔΑ και το δικαίωμα δικαστικής προστασίας. Η νομολογία του ΕΔΑΔ δεν εναντιώνεται στην παρεμβολή της Βουλής ως διαδικαστικής εγγύησης διαφάνειας για τη δίωξη βουλευτή. Απαιτεί, όμως, να μην θυσιάζεται το δικαίωμα δικαστικής προστασίας, εάν οι πράξεις του βουλευτή δεν σχετίζονται στενά με τα καθήκοντά του. Τούτο κατά κανόνα συντρέχει για τη συμπεριφορά του βουλευτή που καλύπτεται από το ανεύθυνο· δεν αποκλείεται, όμως, a priori, η στενή συνάφεια με τα βουλευτικά καθήκοντα να συντρέχει σε κάποια περίπτωση και πέραν του κύκλου του ανευθύνου. Σε κάθε περίπτωση, η δημοσιότητα της πρόθεσης δίωξης βουλευτή δια της κοινοβουλευτικής διαδικασίας άρσης της ασυλίας από μόνη της αποτελεί μια εγγύηση κατά των προσχηματικών διώξεων βουλευτή. Η νομολογία του ΕΔΑΔ δεν είναι αντίθετη στην παρεμβολή τέτοιων διαδικαστικών εγγυήσεων, μάλιστα και μέσω μη πολιτικών οργάνων, για την αποφυγή καταχρήσεων σε βάρος των βουλευτών.

- 24 Η πάγια ακολουθούμενη στη χώρα μας πρακτική η Βουλή να μην αίρει το ακαταδίωκτο του βουλευτή οδήγησε σε καταδίκες της χώρας μας από το ΕΔΑΔ. Όπως επισημαίνει ο Χρυσόγονος, από το 1974 έως το 2006 είχαν υποβληθεί 831 αιτήματα άρσης του ακαταδίωκτου, εκ των οποίων μόνον τα 17 έγιναν δεκτά, στο πλαίσιο «μιας κακώς εννοούμενης συναδελφικής αλληλεγγύης»⁵⁶. Έτσι, στην υπόθεση *Τσακλιτζής κατά Ελλάδος* του 2006⁵⁷ η Βουλή δεν ήρε την ασυλία βουλευτή για εκβιασμό που φερόταν να είχε διαπράξει, προτού εκλεγεί βουλευτής και μάλιστα όσο διατελούσε δήμαρχος και με αντάλλαγμα την συνέχιση οικοδομικών εργασιών στο ακίνητο του προσφεύγοντος. Το ΕΔΑΔ δέχτηκε ότι στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, λόγω της απουσίας προφανούς σχέσης του περιστατικού με τη βουλευτική δραστηριότητα, αλλά και επειδή ο περιορισμός στο δικαίωμα προσβάσεως σε δικαστήριο απέρρευσε από μια απόφαση πολιτικού οργάνου, εν προκειμένω της Βουλής⁵⁸. Η δεύτερη καταδίκη της χώρας μας για το ίδιο ζήτημα ήρθε μετά από τέσσερα χρόνια. Στην υπόθεση *Συγγελίδης κατά Ελλάδος* του 2010 βουλευτής παρα-

⁵⁶ Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 575.

⁵⁷ Κ. Μπέης, *Η βουλευτική ασυλία υπό το φως της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Δ 2006, σελ. 36-50· Β. Σαράντη, *Βουλευτική ασυλία versus δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην υπόθεση Τσακλιτζής/Ελλάδας*, ΔτΑ 38/2008, σελ. 609-629· Π. Καποτάς, *Βουλευτική ασυλία: Δημοκρατική επιταγή ή αναγκαίο κακό*, ΕφημΔΔ 2007, σελ. 22-30.

⁵⁸ ΕΔΑΔ, *Τσακλιτζής κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 11801/04, απόφαση της 16^{ης} Νοεμβρίου 2006, παρ. 49.

βίαζε την απόφαση δικαστηρίου για την επικοινωνία του πρώην συζύγου της με το τέκνο, εκείνος όμως δεν μπορούσε να τη διώξει ποινικά λόγω του ακαταδίωκτου. Όπως ήταν αναμενόμενο, το Δικαστήριο κατέληξε ότι υπήρξε παραβίαση του δικαιώματος προσβάσεως στη δικαιοσύνη, καθώς οι αποδιδόμενες πράξεις δεν συνδέονταν με την «άσκηση βουλευτικών καθηκόντων *stricto sensu*»⁵⁹.

Προσπάθειες αποδυνάμωσης της πρακτικής της Βουλής να μην αίρει το ακαταδίωκτο βουλευτή έλαβαν χώρα πρώτα στο επίπεδο του Κανονισμού της Βουλής. Το 2003 ο Κανονισμός της Βουλής τροποποιήθηκε, ώστε η ψηφοφορία για την άρση της ασυλίας κατέστη, από μυστική, φανερή κατά τον κανόνα. Η πλέον ουσιαστική παρέμβαση, όμως, έλαβε χώρα το 2010, οπότε η οικεία ρύθμιση του άρθρου 83 ΚανΒ έλαβε τη σημερινή της μορφή και επικαθόρισε και το περιεχόμενο της συνταγματικής αναθεώρησης του 2019. Το άρθρο 83 παρ. 3 ΚανΒ ορίζει δηλαδή ότι η Επιτροπή Δεοντολογίας, η οποία εισηγείται στη Βουλή την άρση ή μη της ασυλίας, ερευνά εάν η πράξη συνδέεται με την πολιτική ή κοινοβουλευτική δραστηριότητα του βουλευτή ή εάν η μήνυση ή η έγκληση υποκρύπτει πολιτική σκοπιμότητα· σε αντίθετη περίπτωση εισηγείται την άρση της ασυλίας.

Στην ίδια κατεύθυνση, ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 2019 κατέστησε υποχρεωτική την άρση της ασυλίας, εκτός εάν η πράξη αφορά τα βουλευτικά καθήκοντα ή την ευρύτερη πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή. Συνεπώς, η άδεια πρέπει να δοθεί, εάν δεν υποκρύπτεται πολιτική δίωξη. Παρόμοια διάταξη περιλαμβάνει και το αυστριακό Σύνταγμα, κατά το οποίο ότι δεν απαιτείται άδεια, εάν η Βουλή προηγουμένως διαπιστώσει ότι η ενέργεια του βουλευτή προδήλως δεν σχετίζεται με την πολιτική του δραστηριότητα⁶⁰.

Τίθεται το ερώτημα εάν η νέα διατύπωση περί «υποχρεωτικής» άρσης της ασυλίας παράγει κάποιες συνέπειες, εάν η Βουλή δεν δώσει την άδεια ενώ θα όφειλε. Η χρήση της έννοιας «υποχρεωτικά» θα πρέπει να ερμηνευθεί σε συμφωνία με την ελευθερία ψήφου του βουλευτή, καθώς ο βουλευτής ψηφίζει κατά συνείδηση και δεν μπορεί να υποχρεωθεί σε γνώμη ή ψήφο. Άρα η σχετική πρόβλεψη περί «υποχρεωτικής» άρσης της ασυλίας δεν μπορεί παρά να έχει την έννοια της έντονης υπόδειξης. Μάλιστα, ο Βενιζέλος υποστηρίζει ότι η σχετική κρίση της Βουλής ανάγεται στα *interna corporis* και συνεπώς, στα ελληνικά δικαστήρια τουλάχιστον, δεν μπορεί να ελεγχθεί

⁵⁹ ΕΔΑΔ, *Συγγελίδης κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 24895/07, απόφαση της 11^{ης} Φεβρουαρίου 2010, παρ. 47.

⁶⁰ Άρθρο 57 παρ. 3 του αυστριακού συντάγματος.

δικαστικώς⁶¹. Αντίθετα, ο Παντελής υποστηρίζει ότι μπορεί να γεννηθεί αστική ευθύνη σε βάρος του Δημοσίου (προδήλως όχι σε βάρος του Βουλευτή), εάν η Βουλή δεν δώσει την άδεια, ενώ όφειλε⁶². Ορθότερη φαίνεται η πρώτη άποψη, καθώς εάν ο συντακτικός νομοθέτης ήθελε τον κρίσιμο ρόλο για την άρση της ασυλίας να έχουν τα δικαστήρια, δεν θα είχε προβλέψει το ακαταδίωκτο εξ αρχής.

28 Πάντως, και υπό τις ανωτέρω τροποποιήσεις του Κανονισμού της Βουλής και του Συντάγματος, δεν είναι βέβαιο ότι το ΕΔΑΔ πρόκειται να δεχτεί τη συμβατότητα μη άρσης της ασυλίας μόνο και μόνο επειδή η ενέργεια εντάσσεται στην ευρύτερη πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή. Αυτό το επιβεβαιώνει και η πρόσφατη ελληνική υπόθεση *Μπακογιάννη κατά Ελλάδος* του Δεκεμβρίου 2022. Ο Πρώην Υπουργός Άμυνας και συνάμα βουλευτής εξύβρισε, όπως απεφάνθη το αστικό δικαστήριο, τη βουλευτή της τότε αντιπολίτευσης στον λογαριασμό του στο twitter για τον λόγο ότι η τελευταία αποδέχτηκε την πρόσκληση του Τούρκου Προέδρου να παρευρεθεί στην τελετή εορτασμού της επανεκλογής του. Η ανάρτηση του πρώην Υπουργού στο twitter δεν εντασσόταν στο πλαίσιο της άσκησης των βουλευτικών καθηκόντων του· τούτο είναι ξεκάθαρο ήδη από τη νομολογία *Coradona*, που αναλύθηκε ανωτέρω υπό το άρθρο 61 Σ. Κατά το ΕΔΑΔ στοιχειοθετήθηκε παραβίαση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας παρά το ότι η βουλευτής είχε ήδη δικαιωθεί στα πολιτικά δικαστήρια· δεν είχε δηλαδή πλήρως στερηθεί τη δικαστική προστασία. Το ΕΔΑΔ, όμως, δέχτηκε ότι η προσφεύγουσα είχε δικαίωμα πρόσβασης και σε ποινική δίκη, λόγω της ευρύτερης δημοσιότητας που αυτή εξασφαλίζει⁶³, υποδεικνύοντας έτσι τον όλως εξαιρετικό χαρακτήρα που λαμβάνει υπό την ΕΣΔΑ η ασυλία του βουλευτή από δίωξεις εκτός του κύκλου του ανευθύνου⁶⁴.

29 Εν προκειμένω, ο βουλευτής ήταν και Υπουργός και έχαιρε της ειδικής προστασίας του άρθρου 86 Σ., βάσει του οποίου μόνον με πρωτοβουλία της Βουλής και μετά από πρόταση 30 βουλευτών μπορεί να εισαχθεί για συζήτηση το ενδεχόμενο δίωξης υπουργού για αδικήματα σχετιζόμενα με τα υπουργικά του καθήκοντα. Υπό αυτήν την έννοια, η απόφαση *Μπακογιάννη* σηματοδοτεί την τάση του ΕΔΑΔ να προσδιορίσει στενά, όχι μόνο τα βουλευτικά, αλλά και τα υπουργικά καθήκοντα, περιορίζοντας έτσι

⁶¹ Βενιζέλος, ό.π., σελ. 492.

⁶² Παντελής, ό.π., σελ. 351.

⁶³ ΕΔΑΔ, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδος*, αρ. προσφ. 31012/19, απόφαση της 20^{ης} Δεκεμβρίου 2022, παρ. 61 και 69.

⁶⁴ ΕΔΑΔ, *Μπακογιάννη κατά Ελλάδος*, παρ 61: «A lack of any clear connection with parliamentary activity calls for a narrow interpretation of the concept of proportionality between the aim pursued and the means employed».

το πεδίο εφαρμογής των ασυλιών ή των ειδικών καθεστώτων που επιφυλλάσσουν τα εθνικά συντάγματα στους δημόσιους αξιωματούχους⁶⁵. Σε κάθε περίπτωση, θα πρέπει να επισημανθεί πώς, όταν διαβιβάζεται αίτημα δίωξης βουλευτή που είναι ταυτόχρονα και υπουργός, πρέπει, κατά τον Κανονισμό της Βουλής, να τοποθετείται ρητά η Επιτροπή Δεοντολογίας και εν συνεχεία η Ολομέλεια επί του εισαγγελικού αιτήματος κι έτσι να μην χορηγείται «ασυλία εν κρυπτώ»⁶⁶, χωρίς δηλαδή να έχει επί τούτου αποφανθεί η Ολομέλεια.

VI. ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το ακαταδίωκτο συνιστά ασυλία έναντι διώξεων ή περιορισμών σε βάρος της προσωπικής ελευθερίας του βουλευτή για πράξεις, για τις οποίες ευθύνεται· άρα για πράξεις εκτός του πεδίου του ανευθύνου υπό την έννοια του άρθρου 61 Σ. Το ακαταδίωκτο εγγυάται εμμέσως την ελευθερία λόγου του βουλευτή και την ανεξαρτησία του, καθώς τον απαλλάσσει από τον φόβο προσχηματικών, πολιτικών διώξεων. Το ακαταδίωκτο επάγεται την αναστολή της δίωξης κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου και όχι την κατάργησή της. Ωστόσο, η Βουλή μπορεί να άρει την ασυλία του βουλευτή· μετά δε την αναθεώρηση του 2019 υποχρεούται να την άρει, εάν η δίωξη δεν αφορά τα κοινοβουλευτικά καθήκοντα ή την πολιτική δραστηριότητα του βουλευτή. Το ακαταδίωκτο εφαρμόζεται για κάθε κύρωση που περιορίζει την προσωπική ελευθερία του βουλευτή, ακόμη και εάν δεν αποτελεί μέρος ποινικής δίωξης, όπως π.χ. η προσωποκράτηση· ακόμη, οφείλει να εφαρμόζεται, κατά την άποψη που υποστηρίζεται εδώ, σε μέτρα περιοριστικά της ελευθερίας του βουλευτή που τον εμποδίζουν να επιτελέσει τα καθήκοντά του στο πλαίσιο της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας, όπως είναι κατεξοχήν η παρακολούθηση των επικοινωνιών του βουλευτή.

⁶⁵ Επικριτικός τόσο ως προς το ακαταδίωκτο, αλλά κυρίως ως προς το ειδικό πλαίσιο της ποινικής δίωξης υπουργών ο Σπύρος Βλαχόπουλος. Βλ. Σπ. Βλαχόπουλο, *Βουλευτής, υπουργός ή πολίτης*, Η Καθημερινή, 25.12.2022· του ιδίου, «Η ποινική ευθύνη των υπουργών», σε: Ακριβοπούλου/ Παπαχρήστος (επιμ.), *Η πρόκληση της αναθεώρησης του Συντάγματος*, Ινστιτούτο Στρατηγικών και Αναπτυξιακών Μελετών – ΙΣΤΑΜΕ «Ανδρέας Παπανδρέου». Συνέδριο 25-26.02.2013, 2013.

⁶⁶ Ν. Παπασπύρου, *Υπουργοί και ισονομία*, Τα Νέα, 21.12.2022.